

***Ptilium crista-castrensis* als facultatieve epifyt**

Jacob Koopman & Karst Meijer

Jac. Koopman & K. Meijer. *Ptilium crista-castrensis* as a facultative epiphyte. *Ptilium crista-castrensis* (Hedw.) De Not. Usually *Ptilium crista-castrensis* grows on the ground beneath conifers. By contrast, two recent finds as epiphytes on *Salix* are discussed.

Struisveermos, *Ptilium crista-castrensis* (Hedw.) De Not., is vrij zeldzaam in het Drents district en IJsselmeerpolders, in Midden-Nederland is hij achteruitgegaan en van de Waddeneilanden bestaat slechts één recente waarneming, en wel van Terschelling (Touw & Rubers 1989).

De soort is vooral te vinden in luchtvochtige Lariksbossen met een weelderige mosondergroei, zonder vergrassing.

Tijdens het veldonderzoek ten behoeve van het Mossen Project Fryslân (Koopman & Meijer 1989-1998) is *Ptilium crista-castrensis* tussen 1987 en 1998 in zeven km-blokken gevonden, verdeeld over zeven atlasblokken (fig. 1). De gesloten stippen zijn vondsten op strooiselpakketten in Lariksbossen. Begeleidende soorten zijn daarbij in toenemende zeldzaamheid: *Eurhynchium praelongum*, *Polytrichum formosum*, *Pseudoscleropodium purum*, *Hypnum jutlandicum*, *Mnium hornum*, *Dicranum scoparium*, *Rhytidiadelphus squarrosus*, *Plagiothecium curvifolium*, *Pleurozium schreberi*, *Leucobryum glaucum*, *Lophocolea bidentata*, *Eurhynchium striatum*, *Plagiothecium undulatum*, *Thuidium tamariscinum*, *Aulacomnium palustre*, *Brachythecium oedipodium*, *Hylocomium splendens*, *Rhytidiadelphus loreus*, *Dicranum polysetum*, *Rhytidiadelphus triquetrus*, *Hylocomium brevirostre* (eenmaal).

Merkwaardig zijn de twee vondsten, de twee open stippen (fig. 1), uit het Laagveendistrict bij Eernewoude en bij Akmarijp, in beide gevallen als epifyt op *Salix* in wilgenbroekstruweel.

Bij Eernewoude vond Harry Waltje *Ptilium* in februari 1995 in km-blok 11.13.32. op de stamvoet van *Salix cinerea* in De Alde Feanen, een natuurreservaat van It Fryske Gea. Het struweel heeft veel last van verbraming. Toch werden tijdens een inventarisatie in maart 1995 door Waltje en Koopman 26 epifyten genoteerd, waaronder *Orthotrichum pulchellum*, *Zygodon conoideus*, *Ulota coarctata* en *Ptilidium pulcherrimum*. Het materiaal van *Ulota coarctata* is geverifieerd door Henk Greven. Het betreft de meest noordelijke vondst van deze zeer zeldzame *Ulota* in ons land.

In november 1998 vonden beide schrijvers *Ptilium* in een wilgenbosje van SBB ten noordoosten van Akmarijp, in km-blok 11.41.23. De soort groeide hier op 1,5 m hoogte op een zware dwarstak van *Salix alba*. Precies eronder bleek nog een dm² *Ptilium* op de grond te groeien, waarschijnlijk

van de tak gevallen, gewaaid of door dieren losgeraakt. Op dezelfde boom werd *Brachythecium oedipodium* gevonden, een soort die eveneens bekend is uit luchtvochtige naaldbossen, waar hij groeit op strooisel en rottende boomstompen.

Het struweel maakte een ietwat uitgedroogde indruk. Het ligt ingeklemd tussen weilanden, met aan de noordkant een brede vaart als diepteontwatering. De bomen in het struweel waren evenwel rijkelijk begroeid met epifyten. Van de 28 genoteerde soorten zijn, naast *Ptilium* en *Brachythecium oedipodium*, nog noemenswaardig: *Orthotrichum lyellii*, *Pleurozium schreberi*, *Rhytidiadelphus squarrosus* en *Eurhynchium striatum*. De laatste drie soorten zijn niet bepaald zeldzaam in ons land, maar het epifytisch voorkomen is minder algemeen. *Rhytidiadelphus squarrosus* en *Pleurozium schreberi* werden van meer dan een meter hoogte genoteerd. *Eurhynchium striatum* groeide op de voet van een *Salix*. In de afgelopen 11 jaren was *Pleurozium* niet eerder door ons als epifyt gevonden. *Rhytidiadelphus* hadden we wel eens vaker op een stammetje gevonden, evenals *Eurhynchium striatum* op een boomvoet.

Het lijkt erop, dat *Ptilium* een nieuwe niche gevonden heeft in onze wilgenbroekbossen, en wel als epifyt op wilgen. De soort heeft daarbij zowel haar terrestrische standplaats als haar voorkeursbiotoop naaldbos verlaten. Misschien moeten we het recente voorkomen van *Ptilium* in wilgenbroekbossen houden tegen het licht van de verzuring. Dit zou ook kunnen gelden voor het epifytische voorkomen van *Brachythecium oedipodium* en *Pleurozium schreberi*.

We houden ons aanbevolen voor meldingen van de genoemde soorten als epifyt ook elders uit ons land

Literatuur

Koopman, J. & K. Meijer, 1989-1998. Mossen in Friesland, 1 t/m 8. FFF.

Touw, A. & W.V. Rubers, 1989. De Nederlandse Bladmossen. KNNV, Utrecht.

Figuur 1. De verspreiding van
Ptilium crista-castrensis in Friesland.